

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Περιεχόμενα

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ 28ην ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

- 'Η διάδοσις τῶν γνώσεων εἰς τὰς λαϊκάς μάζας καὶ
ἡ κατάρτισις μεσσοίων στελεχῶν, ὑπὸ τοῦ ὑψηλουργοῦ
Κοινωνικῶν 'Υπηρεσιῶν κ. Ἡλία Δημητρᾶ σ. 1
- Τό "ΟΧΙ,, τῆς 28ης 'Οκτωβρίου, ὑπὸ Νικ. Β. Τωμαδάκη σ. 1
- 'Η 28η 'Οκτωβρίου στὴν 'Ελληνικὴ Γραμματεία, Συ-
νέντευξις τοῦ Κωστῆ Μεραναίου μὲ τὸν καθηγητὴν
Φαίδωνα Μπουμπουλίδη σ. 1
- 'Η 28η 'Οκτωβρίου τοῦ 1940, ὑπὸ Εύαγγ. Π. Φωτιάδη σ. 2
- 'Η 28η 'Οκτωβρίου 1940 ('Ιστορικὰ Κείμενα μιδς 'Ι-
στορικῆς 'Ημέρας) σ. 3
- Δαιδαλος, ὁ μυθικὸς κατασκευαστὴς ἀεροπλάνου καὶ
'Αοχύτας, ὁ κατασκευαστὴς τοῦ πρώτου ἀεριωθουμέ-
νου ἀεροπλάνου, ὑπὸ Εύαγγ. Σταμάτη σ. 3
- 'Ελευθερία καὶ τάξις, ὑπὸ Π. Π. Παναγιώτου σ. 4
- 'Ιδεολογία καὶ πραγματικότητα, ὑπὸ Γιάν. Κυριακάκου σ. 4
- Αἱ ψυχοπνευματικαὶ ἐπιδράσεις ὡς παράγοντες νο-
σήσεως καὶ ιάσεως, ὑπὸ 'Αδαν. Γκιάλα σ. 5
- Τό περιεχόμενο ἐνὸς "ἀναρχισμοῦ,, ὑπὸ 'Ανδρέα
Καραντώνη σ. 6
- «Θέσεις καὶ 'Ιδέαι» σ. 7
- 'Επικαιρότητες σ. 7

E.Y.D. της K.t.I
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Αρ. εισ. 2651

Η 28^η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Συνέντευξις τοῦ κ. ΚΩΣΤΗ ΜΕΡΑΝΑΙΟΥ μὲ τὸν Καθηγητὴν
τοῦ Πανεπιστημίου κ. ΦΑΙΔΩΝΑ Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗ

Πρός τὴν Νίκην

‘Η ἐνεργὸς ὑπεράσπισις τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιοτήτων μιας προύποθετεῖ τὴν πλήρη συνειδησιακὴν κατοχὴν τοῦ περιεχομένου τους. Καὶ οὐτὴ ἡ συνειδησιακὴ ἐνότης μᾶς δίδει τὴν ἴστουμικὴν ὁδηγίαν διότια ἐνδεικτικῆς λαοῦ.

Γιὰ τὸν ‘Ἐλληνα ἡ πρωταρχικὴ ἰδιότης είναι ἡ ἔθνικὴ ἐλευθερία καὶ συστοίχως ἡ διακήρυξις καὶ ἡ διαβεβαίωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀνεξαρτησίας καὶ ἀξιοπρέπειας. ‘Η προμηθεῖκὴ ἀνταρσία μᾶς δίδει τὸ μέτρο τῆς ἀνθρωπίνης διαμορφώσεως τοῦ πνεύματος. ‘Η προσωρικὴ φιλοσοφία τίς ἀπέραντες διαστάσεις του. ‘Ο μετέπειτα ἐλληνικὸς βίος τὴν καθιέρωσι τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ ἀγῶνος.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν παλαιὰ παρακαταθήκην ἀνενέωσε δὲ ἐλληνικὸς λαὸς τὸ πρωτὶ τῆς 28 Οκτωβρίου. ‘Η ὁμόθυμος ἔκρηξις του, δὲ πλήρης αὐταπαγνήσεως ἡρωϊσμός δὲν ἦταν παρὰ ἡ κινητοποίησις αὐτῶν τῶν κληρονομικῶν ἀρχειύπων. ‘Ηταν ἡ δμεση καὶ φυσιολογικὴ ἀντίδρασις τοῦ ‘Ἐλληνικοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὸν τὸν ἀγῶνα ποὺ ἡ οὐσία του ἐνυπάγχει πάντοτε στὸ πιεῦμα τοῦ ‘Ἐλληνος ἥρθε πάλι δὲ λόγος νὰ τὸν ὑμιτήσῃ. ‘Ηταν ἡ ἀπόκρισις τοῦ καιροῦ στὸ ἀρχαῖο κάλεσμα καὶ ταυτοχρόνως ἡ ὑπόμνησις γιὰ τὸν μεταγενεστέρους πώς τὸ ἐλληνικό πνεῦμα, ὡς στοιχεῖο διμορφώσεως τοῦ ἀνθρωπίου βίου ὑπάρχει.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν βαθειὰ ἀντήχησι στὸ αἰσθημα καὶ στὸ νοῦ τοῦ πομποῦ καὶ τοῦ στοχαστοῦ θὰ τὴν παρακολουθήσωμε σήμερα στὴν συζήτηση ποιεῖται μὲ τὸν καθηγητὴν τοῦ Παρεπιστη-

μίου 'Αθηνῶν κ. Φρίδωρα Κ. Μπουμπουλίδη, ὁ ὅποῖς καὶ πρόθυμος δέχεται νὰ ἀταντήσῃ στὶς ἑρωτήσεις ποὺ ἀκολούθοιν. Καὶ ἄς εἶναι αὐτὸς μιὰ σπουδὴ ἴερῆς πιο ἡς γιὰ δουσις ἐπορεῖται καὶ γιὰ δασ ἐπορεῖται γιὰ τὴν εὐδαιμονία τῆς πατρίδος καὶ τὴν διατήρησι τῆς ἐλευθερίας τῆς.

Κ. ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ: Ποιά εἶναι ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματεία γύρω ἀπὸ τὸν 'Αγῶνα τῆς 28 Οκτωβρίου;

ΦΑΙΔ. ΜΠΟΥΜΠΟΤΛΙΔΗΣ: Ἡ Γραμματείᾳ γύρω ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῶν ἔλληνικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν ξένων ἐπιδρομέων καὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ γενικώτερα. στὴν τελευταίᾳ Ιστορικὴ περίοδο — ποὺ ὄφεται ἀπὸ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο — ἀρχίζει ἀπὸ τὶς περιγραφὲς τοῦ τορπιλλισμοῦ τῆς «Ἐλλῆς» (τὸν Δεκαπενταύγουστο τοῦ 1940), συνεχίζεται σ' ἔντασι μὲ τὴν ἡρωϊκὴ δρᾶσι τοῦ Ἑλληνο-ιταλικοῦ καὶ Ἑλληνο-γερμανικοῦ πολέμου, ἐξακολουθεῖ στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς καὶ ἐπεκτείνεται στὴν περίοδο τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος. Πρέπει δμως ἵσως νὰ διαπιείλωμε ἐδῶ τὰ γενικώτερα γραμματειακά ἀπὸ τὰ εἰδικάτερα λογοτεχνικὰ μνημεῖα — ἐμμετῷα καὶ πεζά — ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν τάσι τούλαχιστον τῶν συγγραφέων γιὰ ἐπίτευξι αἰσθητικοῦ ἀποτελέσματος. "Ἄλλως τε νομίζω δτι αὐτὰ προκαλοῦν καὶ ἀμεσώτερο — ἢ, ἀν θέλετε. ἐντονώτερο — τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνωστῶν. Γιὰ τὰ ἄλλα νοιάζονται οἱ μελετηταὶ κυρίως, εἴτε Ιστορικοί. εἴτε φιλόλογοι.

Κ. Μ.: Λοιπόν, τί θὰ εἶχατε νὰ μᾶς πῆτε γιὰ τὰ λογοτεχνικὰ κείμενα τῆς περιόδου, ποὺ ἀναφέρατε. γραμματολογικῶς;

Φ. Μ.: "Οπως ἥδη ἀφησα νὰ δηλωθῇ, τὰ λογοτεχνικὰ μνημεῖα τῆς περιόδου, γιὰ τὴν ὅποια συζητοῦμε, εἶναι δενατὸν νὰ ἔξετασθοιν ἀπὸ τὴν ἀποψι τοῦ εἶδους ποὺ ἀντιτροπεύουν στὸν ἐμμετῷο ἢ στὸν πεζὸ λόγῳ

τὰν δηλαδὴ πρόκειται γιὰ ἐπικὲς συνθέσεις ἢ λυρικὰ στιχουργήματα. ἀν ἀνήκουν τὰ κείμενα, ποὺ σχετίζονται μὲ τὰ πολεμικὰ γεγονότα, στὰ διηγήματα, στὰ μυθιστορήματα, στὶς πολεμικὲς ἀνταποκρίσεις ἢ στὴν χρονογραφικὴ ἔκθεσι). Εἶναι δμως δυνατὸν νὰ μελετηθοῦν τὰ ἔργα αὐτὰ κι ἀπὸ τὴν ἀποψι τῶν εἰδικῶν ιστορικῶν συνθηκῶν καὶ τῶν γεγονότων, ποὺ τὰ ἐνέπνευσαν στοὺς διημιουργούς των, ὅπότε ἡ κλιμάκωσις — ἀσχετι πρὸς τὸ εἰδικὸ γραμματολογικὸ εἶδος — προχωρεῖ κατὰ χρονικὴ ἀνέλιξι: ἀπὸ τὸν τορπιλλισμὸ τῆς «Ἐλλῆς» πρὸς τὴν ἐποποίια τοῦ Πίνδου, τὸν ἀγῶνα στὰ Μακεδονικὰ καὶ Θρακικὰ δχυρά, τὸν ἡρωϊσμὸ τῆς Κρήτης, τὴν γεμάτη ἐλπίδες ἐθνικὴ ἀντίδρασι τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς καὶ τὴν Κυπριακὴ ἀντίστασι.

Κ. Μ.: Μπορεῖτε νὰ μᾶς πληροφορήσετε, ἀν τὰ κείμενα τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι συγκεντρωμένα σήμερα, ἢ διπωσδήποτε προσιτά;

Φ. Μ.: "Αν ἔξαιρέσωμε κάποιες Ἀνθολογίες, ποὺ εἶδαν κατὰ καιροὺς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος — χρήσιμες ἵσως, ἀλλὰ δχι μὲ σύστημα καὶ μέθοδο συντεταγμένες — κι ἀν παραβλέψωμε τὴν ἀτελῆ, βιβλιογραφικῶς, μνεία σχετικῶν κειμένων σὲ ἀριθμα, ποὺ δημοσιεύονται στὶς ἐπετείους τῆς 28 Οκτωβρίου — τίποτε τὸ ωλοκληρωμένο ἢ ἐπιστημονικὸ δὲν ἔχομε γιὰ τὰ κείμενα τῆς περιόδου αὐτῆς. Βέβαια, τὰ ἐμμετῷα ἢ πεζὰ ἔργα τοῦ πολέμου 1940—1941 (ἐννοῶ δσα ἐγράφησαν κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ 'Αγῶνος) περιλαμβάνονται στὰ περιοδικά, ποὺ κυκλοφοροῦσαν. τὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα», τὴν «Πνευματικὴ Ζωή», τὴν «Νέα Εστία» κ.λ.

Στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς τὸ πρόβλημα εἶναι δεῖν, διότι λόγω τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν πολλὰ ἔργα κυκλοφοροῦσαν ἀνώνυμα. Κι ἀν σήμερα δὲν γίνῃ συστηματικὴ προσπάθεια νὰ καταγραφοῦν —καὶ φυσικὰ γὰρ προσδιορισθοῦν οἱ ἀνώνυμοι συγγραφεῖς— σὲ λίγα χρόνια μᾶς τέτοια ἔργασία μᾶς εἶναι δυσκολωτέρα. Μὲ τὴν εὐκαιρία πάντως ὑπενθυμίζω τὶς δύο χειρόγραφες ποιητικὲς συλλογὲς — ποὺ μοιράσθησαν τότε σὲ περιωρισμένο ἀριθμὸν ἀντιτύπων, στὰς Ἀθήνας— καὶ μὲ ξυλογραφίες τοῦ Σπ. Βασιλείου: Εἶναι οἱ συλλογὲς «Μέσ' ἀπ' τὰ τείχη» τοῦ Σ. Σκίπη καὶ «Δρακογενιά» τοῦ "Αγι. Θέρου. Γιὰ τὴν λογοτεχνία τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος πολλὰ δείγματα μερίμνης καὶ περιστλογῆς τοῦ σχετικοῦ ὑλικοῦ ἔδωσαν

'Η 'Ελλάδα εἶναι ἀβασίλευτη, μὲ δάφνες καὶ μὲ κρίνα τῆς νίκης. Παντοδύναμος τὴν ἔπλαστρα τεχνίτης.

*'Η δόξα τὸ καμάρι της· ἡ ἀλήθεια εἶναι δική της.
Κι ἀν εἶναι καὶ στὸν πόλεμο μέσα ἡ ζωὴ θυσία,
ὅ τάφος εἶναι πέρασμα πρὸς τὴν Ἀθανασία.*

Ο «Πίνδος» τοῦ Στ. Σπεράντσα βραβεύθηκε σὲ διαγωνισμὸν τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν, ἐνῷ τὸ «Ἀσμα ἥρωϊκὸν πένθυμο γιὰ τὸν χαμένο ἀνθυπολοχαγὸν τῆς 'Αλβανίας» τοῦ 'Οδ. Ἐλύτη, ἔπειρασε τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα. Ξεχωριστὴ φυσικὰ —γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ ἔργου του— εἶναι ἡ θέσι τοῦ Σικελιανοῦ, ποὺ πλαισιώνεται στὴν δημιουργία του —σ' αὐτὴν τὴν περίοδο— ἀπὸ ἀρκετοὺς ὄλλους ἀξιολόγους ἢ μετρίους ποιητὰς καὶ στιχουργούς. Περισσότερα διμος ἀπὸ τὰ ἔμμετρα καὶ ἵσως σημαντικότερα εἶναι τὰ πεζὰ κείμενα: Τὸ «Μνῆμα τῆς Γριᾶς» τοῦ 'Αγγ. Βλάχου, τὸ κύριο ἀφήγημα τοῦ 'Αλβανικοῦ πολέμου, δπου διαγράφονται, μὲ τὰ λογοτεχνικὰ γνωρίσματα τοῦ συγγραφέως, εἰκόνες καὶ γεγονότα καὶ ἔξαιρεται τὸ πνεῦμα τῶν 'Ἑλλήνων μαγητῶν. Ο «Ἀποίλης» τοῦ 'Αγγ. Τερζῆη, ποὺ ἐπιτρέπει στὸν ειργνυματέα νὰ

οἱ Κύπριοι λόγιοι μὲ ἔργασίες, ποὺ ἐδημοσιεύθησαν στὰ γνωστὰ τοπικὰ περιοδικά τους.

Κ. Μ.: Θὰ θέλατε νὰ μᾶς θυμίσετε χαρακτηριστικὰ καὶ ἀντιπροσωπευτικὰ κείμενα, ποὺ νὰ ἀνταποκρίνωνται στὴν ιστορικὴ ἀναδρομὴ τοῦ γενικωτέρου 'Αγῶνος;

Φ. Μ.: Βεβαίως. Πρῶτα - πρῶτα τὰ ἄλλεπάλληλα χρονογραφήματα τοῦ Σπ. Μελᾶ γιὰ τὸν τορπύλισμὸν τῆς «Ἐλλης», ποὺ στὴν ἀνασύνθεσί τους —ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα— μᾶς ἔχαρισαν σελίδες ζωντανῆς, πραγματιστικῆς περιγραφῆς. Ἐπειτα τὸ τετράστιχο τοῦ Κ. Παλαμᾶ «Στὴ Νεολαία μας», καὶ τὸ κύκνειο ἀσματοῦ, μὲ τίτλο «'Η νίκη»:

'Η 'Ελλάδα εἶναι ἀβασίλευτη, μὲ δάφνες καὶ μὲ κρίνα τῆς νίκης. Παντοδύναμος τὴν ἔπλαστρα τεχνίτης.

'Η δόξα τὸ καμάρι της· ἡ ἀλήθεια εἶναι δική της.

Κι ἀν εἶναι καὶ στὸν πόλεμο μέσα ἡ ζωὴ θυσία,

ὅ τάφος εἶναι πέρασμα πρὸς τὴν Ἀθανασία.

δεῖξῃ καὶ τὴν δύναμι τῆς περιγραφικῆς τοῦ ίκανότητος, ἀλλὰ καὶ νὰ δώσῃ ἔνα τόνο ἀπαισιοδοξίας, ποὺ παρουσιάζεται συχνὰ στὴν τέχνη του. Η «Ιερὰ 'Οδός» τοῦ Γ. Θεοτοκᾶ, ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τρεῖς θέσεις: τοῦ μαχητοῦ στὴν πρώτη γραμμή, τοῦ στρατιώτου τῶν μετόπισθεν καὶ τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου. Τὰ πεζογραφήματα τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου, καὶ μάλιστα τὸ «Λουλούδι τῆς φρίκης» εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ δυνατὰ κείμενα, ποὺ ἀναφέρονται στὰ σκοτεινὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς. Ο «Βουβός διάλογος μέσα στὰ χιόνια» τοῦ Θαν. Πετσάλη—Διομήδη, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴν 'Εποποίεα τοῦ 1940 κι' ἀκόμα ἢ «Ἐξαρσίς τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου» τοῦ ἴδιου συγγραφέως, ποὺ μολονότι ἀποτελεῖ ἀριγγησι, σὲ μουφή χρονικοῦ περιστατικῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἐκφράζει —

στὴν περίοδο τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος — τὴν πνευματικὴν προσφορὰ τοῦ πεζογράμφου, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν συνεχῆ ἐθνική του ἔγχρηγορσι. Φυσικὰ θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ μνημονεύθοιν καὶ ἄλλα ἔργα, πολλά, γραμμένα ἀπὸ ἐκπροσώπους τῆς λεγομένης «λογοτεχνικῆς γενεᾶς» τοῦ 1930, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λογοτέχνας τοῦ 1940, ποὺ διως μόνον μία συστηματικὴ καταγραφὴ τῶν ἔργων θὰ ὠδηγοῦσε σὲ συγκέντρωσι, μελέτη καὶ ἀντικειμενικωτέρα ἀξιολόγησι.

Κ. Μ.: Η δημοτικὴ μοῦσα ἔψαλε τὸν ἀγῶνα τοῦ 1940—41;

Φ. Κ.: Βεβαίως. Ἐχομε ἄλλως τε καὶ σύλλογες δημοτικῶν τραγουδιῶν «Τοῦ Πολέμου», ἐκδεδομένες (δπως τὸ N. Στρυδόεδα, ἀπὸ τὴ Νάξο) καὶ ἀνέκδοτες. Στὰ τραγούδια αὐτὰ εἰναι συγνὴ ἡ ἐπίδυσις παλαιοτέρων δημοτικῶν κειμένων, μᾶλιστι ἡρωϊκῶν, ἀπὸ τὰ δυοῖα λαϊσμένονται καὶ δλόνικοι στίχοι, ποὺ καταλλήλως στὴν κάθε περίστασι, προσαρμόζονται. «Ενα ἀπὸ τὰ τραγούδια μάτι

καταγεγραμμένο στὴ συλλογὴ Δημοτικῶν Τραγουδιῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀνέλυσε σὲ λόγο του, στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, ὁ καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας, κ. Γ. Σπυριδάκης.

Κ. Μ.: Διδάσκονται τὰ κείμενα αὐτὰ στὰ Σχολεῖα;

Φ. Μ.: Στὰ Ἀναγνωστικά, ποὺ γρηγοριοποιοῦνται γιὰ τὴν διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν Νέων Ἑλληνικῶν, περιῳδισμένος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν —ἔμμετρων ἢ πεζῶν— ἔργων, ποὺ εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἔχθρων τῆς πατρίδος. Μὲ τὴν ἀναδιάρθρωσι ὅμιλος τοῦ Προγράμματος μαθημάτων στὴν Μέση Ἐκπαίδευσι καὶ μὲ τὰ νέα ἐγχειρίδια, ποὺ θὰ ἐκδοθοῦν —φροντισμένα, δπως ἐλπίζω, ἀπὸ κάθε ἄποψι— θὰ ὑπάρξῃ ἡ εὐκαιρία νὰ συγκεντρωθοῦν κείμενα, πού, παράλληλα πρὸς τὴν γλωσσικὴν αἰσθητικὴν ἀγωγὴν, θὰ συμβάλουν στὰ ἐθνικὰ φραντζατισμὸ τῶν νέων.

